

معرفی برخی گیاهان دارویی قابل کشت در مناطق خشک و بیابانی (استان سمنان) با هدف اقتصاد مقاومتی

محمدکیا کیانیان*
۱- استادیار دانشکده کوپرسناری دانشگاه سمنان
Email: m_kianian@semnan.ac.ir

نتایج و تحلیل

ترویج دیم کاری گیاهان دارویی با روشهای فنی و راهبردی همگام با طبیعت، راهکاری برای استفاده بهینه از ظرفیتهای طبیعی کشور و تحقق برنامه های اشتغال، تولید، فرآوری و ایجاد ارزش افزوده در جوامع روستایی و عشایری محسوب می شود. در ادامه، برخی از گونه های دارویی قابل کشت در استان سمنان با هدف اقتصاد مقاومتی و اشتغالزایی بررسی می گردد (کیانیان، ۱۳۹۹).

زعفران (*Crocus sativus*): زعفران یا زَرَبَران، از تیره زنبقیان، گیاهی کوچک و چندساله به ارتفاع ۱۰ تا ۳۰ سانتی متر است. گل محمدی (*Rosa damascene*): گل محمدی از تیره گل سرخ است. گیاهی است پرپشت، دارای خارهای ریز، زیاد و فشرده، پهن، قالبی شکل و یکنواخت، گل های آن صورتی تا سرخ رنگ، پرپر و معطر می باشد. زیره سبز (*Cuminum cyminum L*): زیره سبز از تیره *Apiaceae*، گیاهی کوچک، علفی به ارتفاع ۱۵ تا ۵۰ سانتی متر و دارای ریشه دراز باریک به رنگ سفید و ساقه ای راست و منشعب به تقسیمات دو تایی است. قره داغ (*Nitraria schoberi*): قره داغ درختچه ای مقاوم به خشکی، دارای انشعابات فراوان از بن گیاه، ساقه ها اغلب به صورت ساقه های خوابیده و خمیده که شکل کپه ای نسبتاً حجیمی را به گیاه می بخشد. بومادران (*Achillea millefolium*): گیاهی است پایا، به ارتفاع ۲۰ تا ۹۰ سانتیمتر و حتی بیشتر که برگهایی بدون دمبرگ، دراز و پوشیده از کرک دارد که دارای بریدگیهای زیاد و باریکی است. خارشتر (*Alhagi sp.*): خارشتر گیاهی با خواص دارویی از خانواده بقولات یا باقلائیان (*Fabaceae*) است، که به دلیل خواص درمانی فراوان خود، در تمام جهان مورد استفاده قرار می گیرد. گز (*Tamarix sp.*): درختچه گز به شکل درخت یا درختچه است، که برگ های آن کوچک سوزنی شکل و پولک مانند است. اسطوخودوس (*Lavandula Angustifolia Mill*): اسطوخودوس گیاهی است، چندین ساله به ارتفاع حدود نیم متر با برگهای متقابل، باریک، دراز سبز رنگ و پوشیده از کرکهای سفید پنبه ای. آویشن (*Thymus vulgaris*): از گیاهان تیره نعناعیان (*Lamiaceae*) است. گیاهی خشبی و چند ساله می باشد. ارتفاع این گیاه متفاوت و بین ۲۰ تا ۵۰ سانتی متر است. آلوئه ورا (*Aloe vera*): آلوئه ورا که در ایران با نامهای شَبَّیار، صَبَر یا صبر زرد یا شاخ بزی شناخته می شود، گیاهی از سرده سِگَل ها، راسته مارچوبه سانان و خانواده سریشیان است (امیدبیگی، ۱۳۸۴).

نتیجه گیری

جمع آوری گیاهان دارویی از طبیعت، مقرون به صرفه است، اما گیاهان جمع آوری شده از طبیعت علاوه بر نابودی گونه های باارزش و از بین بردن تنوع زیستی، به دلیل نبود یکنواختی، امکان آلودگی، تغییرات سالانه بهره برداری و مقدار محدود، راهی جز تولید انبوه گیاهان دارویی در مزارع را باز نمی گذارد. زراعت گیاهان دارویی با استفاده از نیازهای اکولوژیکی و الگوبرداری از محیط های رشد طبیعی آنها، مناسبترین راه تأمین نیاز به گیاهان دارویی است. از این رو، استفاده از رویشگاه های جنگلی و مرتعی و حفظ گونه های باارزش دارویی، مدیریت و مصرف روزافزون صنایع داروسازی و غذایی داخلی و خارجی نیز تأمین خواهد شد. این امر فقط با برنامه ریزی، مدیریت صحیح علمی و پشتیبانی های لازم و به دور از هر گونه تبلیغات کاذب، بزرگنمایی و فعالیت های مقطعی دیگر تحقق خواهد یافت.

منابع

امیدبیگی، ر. (۱۳۸۴). تولید و فرآوری گیاهان دارویی (جلداول)، آستان قدس رضوی، مشهد
سفیدکن، ف. (۱۴۰۰). استخراج و شناسایی مواد مؤثره گیاهان دارویی و معطر ایران، طبیعت ایران، ۶ (۳): ۷-۳۵.
کیانیان، م.ک. (۱۳۹۱). معرفی گیاهان سازگار و اقتصادی مناطق بیابانی و کویری ایران با هدف توسعه سامانه محیطی (Ecosystem Development)، اولین همایش ملی بیابان، مرکز بین المللی تحقیقات بیابان دانشگاه تهران.
کیانیان، م.ک. (۱۳۹۹). پژوهش های نانو تکنولوژی گیاهان زراعی، غیرزراعی، دارویی و زینتی، انتشارات دانشگاه تربت حیدریه. جلد اول.
لباسچی، م. ح. (۱۳۹۶). موفقیت دیمکاری گونه های مختلف گیاهان دارویی، همایش ملی گیاهان دارویی دیم ایران-تهران، ص ۱۰.

Kianian, M.K. (2020). Bio-fertilizers Efficiency on Physiological Growth and Yield of Aloe vera L. in arid lands of Iran, East African Scholars Journal of Agriculture and Life Sciences. 3 (7). 1-16.

چکیده

انتخاب و کشت گیاهان دارویی سازگار با شرایط دیم هر منطقه می تواند بهترین جایگزین برای دیم زارهای کم بازده باشد. استقرار گیاهان دارویی چندساله، ضمن ایجاد پوشش گیاهی، می تواند از فرسایش ناشی از شخم های مکرر سالانه نیز جلوگیری کند. ترویج این روش کشت گیاهان دارویی در عرصه های شیبدار و غیره در سطوح وسیع، می تواند تحولی در حفظ و احیای اکوسیستم های دیم کشور ایجاد کند. از این رو، گیاهان کاشته شده به دلیل ارزش دارویی، می تواند مورد استفاده کشاورزان و بهره برداران محلی قرار گیرد. همچنین محصولات گیاهان دارویی به دست آمده، علاوه بر امکان فروش مستقیم، با برخی فرآوری های اولیه، مانند خشک کردن، بسته بندی و استخراج به روش های ساده و فنی، ارزش افزوده بسیاری ایجاد می کنند. همچنین ایجاد اشتغال در بخش های مختلف تولید و فرآوری محصولات گیاهان دارویی به دست آمده، عامل مهمی در تغییر شرایط اقتصادی و اجتماعی بهره برداران محسوب می شود. البته در صورت معرفی و فروش محصولات سالم ارگانیک و باکیفیت گیاهان دارویی ایران به کشورهای دیگر، ارزش افزوده فوق العاده ای نصیب تولیدکنندگان و دیکاران محلی خواهد شد. در این تحقیق، گونه های دارویی قابل کشت در استان سمنان شامل آلوئه ورا، آویشن، اسطوخودوس، گز، خارشتر، بومادران، قره داغ، زیره سبز، گل محمدی و زعفران با هدف اقتصاد مقاومتی و اشتغالزایی معرفی می گردد. امید است که برای اقتصاد کشور و بهره برداران محلی موثر واقع گردد.

کلمات کلیدی: گیاهان دارویی، خشک و بیابانی، سمنان.

مقدمه

قرار گرفتن ایران در عرض به نسبت پایین جغرافیایی و برخورداری از نعمتهای پاینده انرژیهای نور و حرارت کافی، موجب پیدایش و رشد مطلوب گیاهان در بسیاری از مناطق آن شده است (کیانیان، ۱۳۹۱). وجود عرصه های وسیع دیم زارهای کشور، گیاهان دارویی سازگار و باارزش و نیاز صنایع مختلف و داروسازی، راه تولید انبوه گونه های گیاهی در دیم زارها را نشان می دهد (سفیدکن، ۱۴۰۰). مطالعات چند دهه گذشته برای شناسایی مناطق و گونه های مساعد دیمکاری حاکی از استعدادهای تولید کمی و کیفی گیاهان دارویی دیم در کشور است. گیاهان دارویی چندساله ضمن تولید اقتصادی محصول در دیم زارهای مختلف کشور، توانایی ایجاد پوشش دائمی گیاهی، جلوگیری از فرسایش خاک و افزایش مواد آلی خاک را خواهند داشت. تحقیقات نشان داده است، که بیش از ۲۳۰۰ گونه از گیاهان کشور دارای خواص دارویی، عطری، ادویه ای و آرایشی-بهداشتی هستند (کیانیان، ۱۳۹۹). محصولات به دست آمده از طریق جمع آوری از طبیعت در ایران، امروزه به هیچ عنوان پاسخگوی نیازهای داروسازی، صنایع و سایر مصارف داخلی و خارجی نیست. از طرفی وضعیت خشکی و خشکسالی های پی در پی در کشور، موجب وضع محدودیت هایی در اجازه بهره برداری از عرصه های طبیعی شده است (لباسچی، ۱۳۹۶ و کیانیان، ۱۳۹۹). جمع آوری گیاهان دارویی از طبیعت، مقرون به صرفه است، اما گیاهان جمع آوری شده از طبیعت علاوه بر نابودی گونه های باارزش و از بین بردن تنوع زیستی، به دلیل نبود یکنواختی، امکان آلودگی، تغییرات سالانه بهره برداری و مقدار محدود، راهی جز تولید انبوه گیاهان دارویی در مزارع را باز نمی گذارد. زراعت گیاهان دارویی با استفاده از نیازهای اکولوژیکی و الگوبرداری از محیط های رشد طبیعی آنها، مناسبترین راه تأمین نیاز به گیاهان دارویی است (کیانیان، ۱۳۹۹). از این رو، استفاده از رویشگاه های جنگلی و مرتعی و حفظ گونه های باارزش دارویی، مدیریت و مصرف روزافزون صنایع داروسازی و غذایی داخلی و خارجی نیز تأمین خواهد شد. این امر فقط با برنامه ریزی، مدیریت صحیح علمی و پشتیبانی های لازم و به دور از هر گونه تبلیغات کاذب، بزرگنمایی و فعالیت های مقطعی دیگر تحقق خواهد یافت (سفیدکن، ۱۴۰۰).

مواد و روش ها

در این پژوهش از روش های کتابخانه ای، کتاب ها، مقالات و تجربه چندساله نویسنده استفاده شده است (کیانیان، ۱۳۹۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۲۰۱۱، ۲۰۲۰ و ۲۰۱۹).